

גורל הצדיקים

גורל הצדיקים¹

חזיון מאת מבי"ן איש גאליציה²

אמרו צדיק כי טוב ... אוי לרשע רע (ישעי' ג)

"אשרינו ואשרי חלקנו בני ארץ גאליציען! אשרינו כי זכינו לראות עין בעין מלאכי מעל שרפי יה מתהלכים בתוכנו בדמות בשר ודם, המה "הצדיקים" הגדולים והקדושים בשמים ובארץ^(*) עם כל גדודיהם ומחנותיהם המכתירים אותם וקוראים עליהם יותר משלש פעמים בכל יום "קדוש קדוש קדוש"! אשרינו כי נפלאות תחזה עיננו בארץ הזאת בכל יום ויום ובכל שעה ושעה כפלים מאשר ראו יוצאי מצרים והשפחות על הים גם יחד! –

(*) עפ"י עדות עלה אחד נדפס בלבוב (אצל פארעמבא בשנת 1859) שכולל הודעה אודות טלתיים כשרים של ר' מרדכי העליר מיערוסלוב ועליה הסכמת שני בני קדוש ישראל מסאדאגורע,³ ועל פני הסכמת כל אחד ואחד כתובים כדברים האלה: "ואלה דברי קדושת אדומו"ר הצדיק הגדול והקדוש בשמים ובארץ אספקלריא המאירה עמודא דנורא **נצח מטעי אראלים ותרשישים** כ"ש קדשו" וכו'. – והנה ראוי ונכון למדפיסים ישרים לשנות מהיום והלאה נוסח ברכת "ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ"⁴, כדי לקיים דברי הכתוב "שירו לה" שיר חדש (ומדוע? כי) תהלתו (הראשונה) בקהל חסידים!" (הפירוש הזה שמעתי ודו"ק כי נכון הוא).⁵

---

¹ **גורל הצדיקים**: שם החיבור גזור מתהלים קכה, ג: 'כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם'.

² **מבי"ן איש גאליציה**: ראשי תיבות של יחיאל (בן נטע) מעללער, מסטניסלב אשר בגליציה. ראו שאול חיות, אוצר בדויי השם: הוא מפתח השמות הבדויים של המחברים בספרות ישראל בעברית ובאידית, וינה תרצ"ג, עמ' 196 סימן 3011; דוד אסף, ברסלב: ביבליוגרפיה מוערת, ירושלים תש"ס, עמ' 125-126, סימן 497.

³ **קדוש ישראל**: הוא ר' ישראל מרוז'ין.

⁴ **הגדול והקדוש בשמים ובארץ**: לעג דומה על האלהת הצדיקים מופיע אצל יוסף פרל, ספר מגלה טמירין, מהדורת יונתן מאיר, ירושלים תשע"ד, איגרת פד, עמ' 221. ראו גם הנ"ל, על מהות כת החסידים, מהדורת אברהם רובינשטיין, ירושלים תשל"ז, עמ' 132, 137; אברהם יעקב רוזנפלד, צופה לבית יעקב או משפט הארץ,

אשרך ארץ מולדתי כי נפל חבלך בנעימים להעשות כל הנפלאות על אדמתך, ומה ממך יהלוך אם בוז יבוזו לך אחיותיך מים ומתימן, זאת תאמר: "הנה שמנה ופוריה אני ואת דלה ורזה ויחסר כל בך משמני הארץ ומפרי מגדים", וזאת אומרת: "גדלתי עליך ברוב המצאות מלאכותיות ומדעיות, ואת ריקה מכל ורק הסכל נתן בך במרומים" – הלא לעומת כל אלה מנה אחת אפים לך בנפלאות אין מספר אשר יציצו מעיר כל צדיק כעשב השדה, והפלא הגדול מכלם הוא, כי בך נשתנה סדר העולם מקדם, הן בנוהג שבעולם כי הטוב והחסד היושר והצדק ילכו הלוך וחסור ותהי האמת נעדרת והשקר והרע מתגברים בכל יום, וכאשר אמרו חז"ל: אם הראשונים כמלאכים אנחנו כבני אדם וכו',⁶ ובך נהפך הסדר כי תחת אשר דורשי חכמה ורודפי השכלה בדרך אשר הלך הרמבמ"ן וחבריו (דרך שכלו שקר ומרמה) יום יום יצערו,⁷ החסידים ברנה יגילו כי פרו ושרצו "הספרדיים" (ככה יכנו עצמם החסידים יען יתפללו מנהג ספרד)⁸ במאד מאד ותמלא הארץ אותם; בן אחד כי יולד לחכמה המרשעת, החסידה

ורשה תרמ"ג, עמ' 45. בסאטירה אחרת כתב מלר על אחד הצדיקים שלא ייטב בעיניו כי יהללוהו ויתארוהו בשם "החסיד ועניו קדוש וטהור" כי אם "הגדול והקדוש בשמים ובארץ" ולו דומה תהלה, 'צפנת פענח', קול העת, שנה ראשונה, גיליון 16 (כ"ז סיון תרל"א), עמ' 8.

⁵ **שירו לה' שיר חדש**: הפירוש על הפסוק 'שירו לה' שיר חדש' מובא אצל שלמה מימון מפי 'מסיתים' שבאו מחצר ר' דב בער, המגיד ממזריטש, והוא מופיע מאוחר יותר גם בכתבי תלמידי המגיד, ראו חיי שלמה מימון, עם מבוא מאת פישל לחובר, תל אביב תשי"ד, עמ' 142-143; יוסף וייס, 'על דרוש אחד של המגיד ממעזריטש', ציון יב (תש"ז), עמ' 97; 'הנ"ל', 'על תורה חסידית אחת להמגיד ממזריטש', ציון כ (תשט"ו), עמ' 107-108; דוד אסף, 'תורת המגיד ר' דב בער ממזריץ' בזיכרונות שלמה מימון', ציון עא (תשס"ו), עמ' 99-101.

⁶ **אם הראשונים וכו'**: לשון תלמוד בבלי, שבת, קיב ע"ב: 'אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים ולא כחמורו של רבי חנינא בן דוסא ושל רבי פנחס בן יאיר אלא כשאר חמורים'. לשימוש במשפט בכתבים פולמוסים ראו 'ספר ויכוח', מרדכי וילנסקי, מרדכי וילנסקי, חסידים ומתנגדים: לתולדות הפולמוס שביניהם בשנים תקל"ב-תקע"ה, ירושלים תש"ן, ב, עמ' 292; פרל, מגלה טמירין, איגרת כו.

⁷ **הרמבמ"ן**: הוא משה מנדלסון. כינוי רווח בקרב משכילי גליציה.

⁸ **נוסח ספרד**: הוא נוסח התפילה שקבעו החסידים ושינוי המנהג המקומי עורר פולמוס עוד בשלב מוקדם. ראו על כך וילנסקי, חסידים ומתנגדים (על פי מפתח); אהרן וורטהיים, הלכות והליכות בחסידות, ירושלים תש"ך, עמ' 94-96.

שכולה אמת תדגור בצלה למאות ולאלפים!⁹ – אשרך ארצי כי קדושתך גדלה כל כך עד אשר שורה הנבואה על "הצדיקים" גם אם לא ירבו בתפלה ובתלמוד תורה, לא יענו בצום נפשם ולא ימאסו בבצע כסף, כי אם ימשכו ביין את בשרם ונחה עליהם הרוח! יחזו את האלקים ויאכלו וישתו! יצברו כעפר זהב ובונים חרבות למו וכל רואה שש ושמח כאלו נבנה בית המקדש בימיו! אשרך ארץ אשר יושביך כלם אהובים כלם ברורים, צאן אדם ובהמה רבה אשר ירעו הרועים הצדיקים, מגזם ומעורם יחממום, מחלבם ודמם יקריבו אשכר להם, ויאמינו באמונה שלימה כי יעלה לריח ניחוח לה'!"

כדברים האלה אמרתי בלבי לשבח ארץ מולדתי בהיותי עוד כאחד מכת החסידים ואאמין לכל אשר יאמינו בלב שלם, ואעש ככל מעשיהם ופעולותיהם הסובבים והולכים על שני צירים והם: אמונת הצדיקים ושתיית יין שרף; זו כל התורה כלה ואידך פירושא!¹⁰ אך לפני ימים לא כבירים הראיתי לדעת מה נאמנו דברי חז"ל: אל תאמין בעצמך!¹¹ היה אלי משא בחלום חזיון לילה ונהפכתי לאיש אחר. ומעשה שהיה כך היה.

בשנת תרכ"ב נדפס בלוב (אצל ז. ל. פלעקער) ספר אחד קטן הכמות ורב האיכות וזה שמו "תיקון הכללי" והוא תיקון למקרה לילה ר"ל "והוציאו מההעלם אל הגילוי ה"ה אדומור" וכו' וכו' וכו' (sic) מו"ה נחמן זצוק"ל בעהמ"ח ליקרטי מוהר"ן א' וב' וספר ספורי מעשיות וספר המדות עפ"י א"ב ועוד כמה חיבורים והמה בכתובים".¹² – והנה תוכן

⁹ **החסידה**: כינוי רווח לחסידות בפי המשכילים. ראו למשל יצחק ארטור, הצופה לבית ישראל, מהדורת יהודה פרידלנדר, ירושלים תשנ"ו, עמ' 128; זעליג צבי מונדשיין, אמרי יושר, למברג תרכ"ב, עמ' 19. על המקור והשימוש במונח ראו אוריאל גלמן, ספר חסידים: חיבור גנוז בגנותה של החסידות, ירושלים תשס"ז, עמ' 59.

¹⁰ **אמונת הצדיקים ושתיית יין**: מוטיבים השבים ומודגשים בספרות האנטי חסידית לאורך כל המאה התשע עשרה. על המונח אמונת צדיקים, שהכוונה היא אמונה בצדיקים, ראו יהודה פרידלנדר, בין הלכה להשכלה: מקומן של סוגיות הלכתיות במרקם סוגות ספרותיות, רמת-גן תשס"ד, עמ' 142-151; פרל, מגלה טמירין, הקדמה, עמ' 29. על שתיית יין שרף ראו למשל ארטור, הצופה לבית ישראל, עמ' 89-91, 128-129, 156-158; מונדשיין, אמרי יושר, עמ' 60-61.

¹¹ **אל תאמן בעצמך**: לשון אבות ב, ד: 'אל תאמן בעצמך עד יום מותך'.

¹² **תיקון הכללי**: נוסח השער של מהדורת לבוב 1862, שנדפס על פי המהדורה הראשונה, ברסלב 1821. לעשרת פרקי התהלים נוספה הקדמה קצרה ותפילה שחיבר ר' נתן מנמירוב, תלמיד ר' נחמן. **פלעקער**: הדפיס כמה וכמה ספרי חסידות

הספר הוא עשרה קאפיטל תהלים ואיזה תפלות אשר צוה מוהר"ן לאמרם באותו היום שקרה מקרה בלתי טהור, והמדפיס הוסיף הקדמתו ושמה העתיק את דברי הצדיק הנוגעים לענין זה ככתבם וכלשונם בליקוטי מוהר"ן א' סי' ר"ה,¹³ ובסוף ההקדמה הוסיף דבר אחד בשם הצדיק הנזכר אשר תועלת לא מעט תצמח ממנו לבני עמנו בכלל – ולצורך כסף המדפיס בפרט! והוא: "אחר כך קודם הסתלקותו הקדוש אמר: כל מי שיבא על קברי ויתן פרוטה לצדקה ויאמר אלו העשרה קאפיטל תהלים (היינו הנזכרים מקודם למועילים למקרה לילה) יאמרם איך שיאמרם אשתדל בכל כחי לעשות לו טובה, ואמר בזה"ל: איך וועל איך לייגין אין דער לענג און אין דער ברייט איך זאָהל אינן אה טובה טאן, ביא דיא פאות וועל איך אינן ארוט ליהען פֿון דעם שאול תחתית אמן!"¹⁴ – ע"כ [עד כאן] לשון המדפיס בשם הצדיק שאמר קודם הסתלקותו הקדוש. והנה כל קורא יראה כי הדברים האלה לא נוגעים מאומה לתוכן הספר רק המוציא לאור מדי דברו בעשרה הקאפיטל הוסיף גם את הנופך הזה כדי לזכות את הרבים, למען תשמח נפש החוטאת ולא תתמוגג ברעה ומעיני מתהלך באשמיו נוחם לא יסתר, כי יש תקוה לאחריתו גם כי הרבה לפשוע, אם על קבר הצדיק השתטח ואמר איך שאמר העשרה קאפיטל ונתן פרוטה לצדקה; הלא מצער היא וחיתה נפשו בגללה! גם כי ילך בגיא צלמות לא יירא רע כי שבט הרבי ומשענתו המה ינחמוהו, כי ישכב לארכו ולרחבו ויאחזהו בציצת ראשו להעלות מן שאול נפשו ויפדעהו מרדת שחת!¹⁵

באותן שנים בלבוב כחלק מהרנסנס בהדפסת ספרות חסידית באותן שנים. כך למשל דב בער שניאורסון, נר מצוה ותורה אור, לבוב 1860; משה טייטלבוים, ישמח משה, לבוב 1861. אם כי ברור שהיוזמים להדפסה היו חסידי ברסלב.

¹³ **ליקוטי מוהר"ן וכו'**: בהקדמה לתיקון מובא ציטוט ארוך מתוך תורה זו בספר ליקוטי מוהר"ן, שם נאמר בין השאר: כ'תיקון למקרה לילה ר"ל לומר עשרה קיפוטו' [קפיטל] תהלים באותו היום שאירע לו ח"ו. כי יש כח באמירת תהלים להוציא הטיפה מהקליפה שלקחה אותה' וכו'.

¹⁴ **איך וועל איך לייגין וכו'**: תרגום מובא בהמשך. לשונות דומים מופיעים אצל נתן שטרנהארץ מנמירוב, שיחות הר"ן, ירושלים תשמ"ה, סימן קמא, עמ' צח-צט; הנ"ל, חיי מוהר"ן, ירושלים תשמ"ה, סימן רכה, עמ' קצב-קצג.

¹⁵ **כי ישכב לארכו וכו'**: ראו למעלה את הלשון ביידיש. מלך טעה וחשב שהוספה זו היא מעשה ידי המדפיס של מהדורת 1862, אך דברים אלו הופיעו כבר בדפוס ראשון משנת 1821 ונעוצים בדברים שאמר ר' נחמן בחייו ותועדו בידי תלמידו ר' נתן מנמירוב.

"האה! האה!" אמרתי בבא הספר הקטן והנחמד לנגד עיני "מי לא ישמח על הגאולה ועל התמורה אשר הבטיח לנו הצדיק, להביא במחיר קטן משכורת הרבה! חיי עולם בעד צער של שעה הבא מטורח מסע מעט מאיזה כברות ארץ דרך בואכה לקברו; אנסה נא הפעם ואסע גם אני אל הקבר, אז יהי יקר בעיני המותה, כי לא יתנני הצדיק לראות שאול ונפשי בטוב תלין" – ככה גמרתי אומר ואשא רגלי ואלך מעירי אל אחת הקריות הקטנות אשר ככלוב מלא עוף כן מלאה חסידים – כי כאשר הקטן הקריה כן ירבו וכן יפרוצו בה החסידים והמאמינים – שם קויתי למצוא אורחת חסידים נוסעים אל הקבר ואמרתי לארוח להם לחברה.

ויהי אך באתי העירה ואשים פעמי אל "הקלויז", עד מהרה מצאתי לי רעים להתרועע, וכלם שמחו לקראתי כמו כעל הון.¹⁶ אחרי תפלת ערבית נתתי "תקון" כאשר הושט עלי (ככה יעשה בקלויז לכל בעל ברית החסידה הבא מעיר אחרת, כי יושט עליו לתת כך וכך מדות יין שרף המחזיק ארבעים מעלות (גראד), ויהי שלם עי"ז במעלות ומדות, ולזה יקרא תקון).¹⁷ אחרי שתינו לרויה ונפזו ונכרכו ונשיר שירות ותשבחות בכל עזו, והרבינו לקרוא בגרון "מה, מה, מה, כָּם, כָּם, כָּם" (זה הוא דרך שירי החסידים ואם אמנם כי הוא לשון בלתי מובנת בודאי יש בה סודות עמוקות, ושמעתי כי הוא לשון שנבראה בע"ש [בערב שבת] בין השמשות ביחד עם פי האתון ונגנזה לצדיקים שיקומו בחצי השני לאלף הששי והם הצדיקים שלנו).¹⁸

¹⁶ **הקלויז**: בית תפילה חסידי, שטיבל. נתפס בעיני משכילים כמקור לבטלנות. ראו יונתן מאיר, גלגוליו של מגלה סוד: קונטרס דברי צדיקים לריב"ל ויוסף פרל, לוס אנג'לס תשס"ו, עמ' 52-53.

¹⁷ **תיקון**: בסאטירה אחרת כתב מלך על 'הנפילים אנשי מדות השותים יום יום מדות יין שרף', והוסיף בהערה: 'בפי ההמון מדה, קווראט בל"א', ראו 'צפנת פענח', קול העת, שנה ראשונה, גיליון 16 (כ"ז סיון תרל"א), עמ' 6. מוטיב 'התיקון', היינו שתיית י"ש בחבורה, שזור בכתבים אנטי חסידיים רבים, ראו מאיר, מגלה סוד, עמ' 84-85; ואף חבורה סאטירה שלמה על כך: שלמה יהודה ליב פרידלנד, ספר התיקון, טשרנוביץ 1881.

¹⁸ **כּם כּם כּם**: על משמעויות נסתרות לכאורה במנגינות החסידים, הקשורות לשבתאות, ניאוף או שמד, ראו וילנסקי, חסידים ומתנגדים, א, עמ' 66-67, ב, עמ' 119, 159; דב סדן, קצרת צימוקים, תל אביב תשי"ב, עמ' 116-117; דוד אסף, נאחו בסבך: פרקי משבר ומבוכה בתולדות החסידות, ירושלים תשס"ו, עמ' 59.

יעדנו מועד על יום מחר בבוקר השכם לנסוע ברגש אל קבר מוהר"ן, ונשכב על הארץ לישן. עד מהרה ישנתי ותרדמה גדולה נופלת עלי והנה בחלומי הנני עומד כבר על קבר הצדיק, ואפול עליו על פני ואקרא בקול את הקאפיטל הידועים, והנה יד שלוחה ממרום ותאחזני בציצת ראשי ותקלעני הרחק הלאה מן הקבר. "אוי לי כי נדמיתי!" אמרתי אל לבי, "הן חטאי גברו ועונותי עצמו מאד עד כי אינני ראוי להשתטח על קבר הצדיק", ואחרי שב רוחי אלי ואעמוד על רגלי והנה מראה איש לפני גבה קומה תוארו כתואר פני מלאך אלהים וקרנים כקרני השמש מפניו ינהרו, בידו האחת הוא אווז שני לוחות הברית המתנוצצים כלבנת הספיר ובשנית מטה רם ונשא, אז ידעתי כי רוח משה נביאנו עומד לפני בזה, ואחפוץ לנפול על פני שנית, אך הרוח נגע בידי ויאמר: "עמוד על רגליך בן אדם ושמע את אשר אני דובר אליך!" ואומר: "דבר כי שומע עבדך". – וישאל הרוח: "מה זה היה לך כי באת היום להתפלל בין הקברים!" – ואען: "הן שמרתי מצות אדומור"ר הצדיק ז"ל – לא אפונה כי ידעת אותו ברוב צדקתו וחסידותו – הוא צוה כי כל חוטא יבא להתפלל על קברו וסר עונו וחטאתו תכופר. והנה אם אמנם לא הרביתי לחטוא מעולם כאלה החוטאים הנקראים משכילים ומדקדקים אשר רובם נואפים ר"ל כמו שכתב באר היטב מוהר"ן בליקוטיו "רוב המדקדקים נואפים" ואחד המשכילים (כמדומה לי בעל תעודה בישראל) העיז פניו לאמר על הצדיק הזה "בלי ספק היה הרב מדקדק גדול ונואף גדול ואין חכם כבעל נסיון",¹⁹ עד כה הרבו המשכילים להעיז ולפשוע, ואולם לא כן אנכי עמדי, כי באמונת הצדיקים אחיה ובאהבתם אשגה תמיד, בכל זאת מי הוא צדיק וחסיד בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא? לכן באתי היום אל הקבר ואעש ככל אשר צוה

¹⁹ **בעל תעודה בישראל:** הוא יצחק בער לוינזון. בספר תעודה בישראל, ווילנא והוראדנא תקפ"ח, עמ' 22 (בהערה), כתוב: 'זוה זמן לא כביר הראה לי איש אחד בספר חדש שחבר קדוש שאמר שכל הלומד דקדוק הוא רועה זונות בלתי ספק והטעם ידוע לידועי ח"ו עכ"ד, ובלי ספק היתה לקדוש הזה ידיעה רבה בדקדוק וראוי לסמוך עליו כי אין חכם כבעל נסיון'. דברים אלו שבים גם אצל אחרים: אברהם יעקב רוזנפלד, צופה לבית יעקב או משפט הארץ, ורשה תרמ"ג, עמ' 24. אולי הכוונה לנוסח אחר של דברי ר' נחמן: 'הבעלי חשבונות על פי רוב הם בעלי תאות ניאוף', ספר המדות, ירושלים תש"ס, עמ' קנא; או לאמירות קרובות שנדפסו בספר זה.

הצדיק ובכן יהי רצון שיכופרו לי עונותי".... עוד לא כליתי לדבר והנה שמעתי קול הרוח: "שים ירך על פיך בן אדם! הן הרבית לחטוא היום יותר מאשר חטאת כל הימים, ובגלל זה לבד צפוי אתה אלי חרב המשפט בגיהנם ומהראוי כי תולעתך לא תמות ואשך לא תכבה, אך יען כי שוגג היית בדבר ונעלם ממך האשם, לכן הפעם הזאת יכופר לך אך בימים הבאים לא תוסיף עשות כן".

כדברו ככה עמדתי מחריש משתומם; נעויתי משמוע! "האל יעות משפט?" חשבתי; האם בעולם האמת לא נחשבו חכמי האמת למאומה? מה זאת? – או האם רוח שקר מדבר בי ולא רוח איש האלקים אשר לא קם כמוהו? – עודני חושב ככה בסתרי מזמותי והנה קול הרוח שמעתי: "ידעתי בן אדם מחשבותיך, לא נעלם ממני דבר. אויה! אויה! עד כה ירד עמי פלאים וישים חשך לאור ואור לחשך, ישכח את דברי אלהים חיים אשר שלח בידי בהר חורב ובידי עבדיו הנביאים הבאים אחרי, ואחרי כל רואה אוילי ימשוך, אחרי נביאי שקר העושים בזדון ותרמית למען הדיח עם ה' מתורתו, לסור מאחרי החוקים והמשפטים הישרים אשר נתתי להם וללכת אחרי בנים זרים ילדו, בנים כחשים, ילדי נכרים, ככל תועבות ה' אשר עשו הגוים אשר גרשם יהושע משרתי מפני בני ישראל: יעוננו, ינחשו, ידרשו בעד החיים אל המתים, יתפללו לשמות לא אלוה, ייראו מפני שדים ושעירים לא שערום אבותיהם, אשר – לדבריהם – ריב להם עם מחנה אלהים סלה וכחם וגבורתם ממקום אחר (סיטרא אחרא). אויה! אויה!"

מדי דבר הרוח פור התפוררו עצמותי ולא נותרה בי נשמה; הן אמנם במעט מעט ירדו הדברים אל קרבי ויהיו לנחל גפרית אש בוערה לשרוף ולבער כל הרהורי דעות חסידיות ונגעי טחוריהם, ובכל זאת עוד לבי נטה להסתפק ותפעם רוח בקרבי אם באמת גדול עון החסידים מנשוא כאשר שמעה אזני הפעם. ואומר: "אנא אדוני! הנה החלות להראות את עבדך את חסדך ואת פניך פני מלאך אלקים ותרצני, שא נא אם אנוש רמה כמוני עוד ירהב בנפשו לדבר דבר. הן הראיתי היום לדעת כי חטאו החסידים חטאה גדולה, אכן מי גבר צדיק בארץ יעשה טוב ולא יחטא? אולם בכל זאת לא ירבו לפשוע כמו אלה החטאים בנפשותם הנקראים "משכילים", ינוחו ביום השביעי מעשות כל מלאכה קלה וכבדה, לא ישאו משא ברשות הרבים אף כשחק מאזנים, בכל עונג יתענגו אך עשן כלי המקטרת ב ביתם לא יראה; נבלה וטרפה לא יבאו אל פיהם, ואף הזבח אשר נזבח במאכלת בלתי חדה

או אם שאלה אחת קטנה וספק מעט נצמח על היותה ועל הכבד הרחק ירחיקוהו, פגול הוא לא ירצה; על כנפי בגדיהם ציציות ארוכות מאוד וכפולות שמונה; מימיהם לא חדלו מלהניח האות על ידם וטוטפות בין עיניהם ויבקשו אחרי גדולים ורחבים, ולמען צאת לכל הדעות יניחו גם של ר"ת [רבינו תם] אחרי של רש"י ויש אשר שניהם ביחד יניחו,²⁰ ועד כה חביבה בעיניהם המצוה הזאת עד כי החסיד פלוני מתנהג תמיד לבלתי הסיר ביום השבת בעת התפלה את הכובע "שטריימל" מעל ראשו, כי אם ישא אותו בראשו ויכסוהו בטלית מלמעלה, וזה הוא מפני ששמע בשם צדיק אחד כי שבת ר"ת שטריימל במקום תפילין..."²¹

והרוח לא נתנני לכלות דברי ויאמר: "רב לי! רב לי! אל תוסיף דבר: הלא זה הדבר אשר דברתי כי יעשו מכל המצות אשר לא צוה ה'. אכן ראיתי כי עוד לא הכו דברי שרש בלבך כאשר חפצתי, לכן בא ואשכילך בינה. הנה אמרת כי הנקראים משכילים יוסיפו לחטוא, לו יהי כדברך כי יש מהם אשר זדון לבם השיאם לעשות מכל המצות אשר לא תעשינה; הן יצר לב האדם רע מנעוריו ואם יתעו איזה חוטאים כצאן אובודות מן העדר הן כל העדה כלם קדושים, עברים המה ואת אלהי השמים הם יראים, ה' אחד, כאשר הודעתי שמו ועצמותו לבני ישראל בעת חשך כסה ארץ וערפל לאומי תבל; אולם לא כן עדת החסידים, הן המה וכל יסודיהם על חטא ופשע הטבעו, בפיהם ובשפתם יכבדו את ה' וכל מעשיהם ודעותיהם למרות עיני כבודו, ולכן כל המצות אשר יעשון קטורת תועבה הוא לפניו. אך מבלעדי זה הן שגית הרבה מאד בחשבך כי החסידים טהורים ונקיים מכל העונות אשר יעשו המשכילים לדעתך בשאט בנפש; הן כבר מלתי אמורה כי מצאתיך שוגג בכל מה שעשית, תם אתה ולתומך תאמין מה שתאמין, לכן בא אחרי אנהגך אביאך אל מקום אחד, שם תראה ותשתומם

²⁰ **תפילין**: על מנהג החסידים בהנחת שני זוגות תפילין ראו וורטהיים, הלכות הליכות, עמ' 77-79. ראו גם את דברי בן זמנו ומקומו של מלר: מונדשיין, אמרי יושר, 20-21.

²¹ **שטריימל**: למליצה זו מהלכים בקרב החסידים והאמירה מיוחסת לר' פנחס מקוריץ ולר' נפתלי מרופשיץ. ראו יצחק אלפסי, בשדה החסידות: מחקרים, פרקי תולדה הווי ומסורת, תל אביב תשמ"ז, עמ' 336; יצחק טברסקי, הבתולה מלודמיר, ירושלים תש"י, עמ' 65. לעג על השטריימל כסממן חסידי מופיע בסאטירות מאוחרות יותר. למשל מרדכי ברנדשטטר, 'הצדיק מגאליציון', השחר א (תרכ"ט), עמ' 108.

תשמע ותבהל, ותדע כי כל העונות אשר מצאת בהמשכילים ימצאון בהחסידיים, ועוד רעות מהנה, ואם לא בקהל רב יעשום ולא בהגלות נגלות בין העם, הלא נגרע דרכם בזה, כי ישימו מסוה הצדקה על פניהם ויתחפשו למען ימשכו ברשתם ויפילו במכמתם נפשות נקיים ולא ידע איש להזהר".

כה דבר הרוח וירמוז לי באצבעו ללכת אחריו, והנה באנו אל מקום ציה ושממה ארץ מלחה אשר מריח אש וגפרית לא עצרתי כח ללכת הלאה, ויחזיקני הרוח בזרועי ויאמר: "חזק ואל תירא מכל אשר יראו עיניך כי בגיא צלמות אנחנו ולפני שער התפתה הערוך מאתמול למשפט רשעי ארץ דבר מה אראך." – כאשר קרבנו אל המקום כן ירבה המון צעקת הנשפטים האומללים אשר לקולם צללו שפתי ותרגזו בטני. כבואנו לפני השער ויקרא הרוח לדומה מלאך בלהות ויאמר לו: "דומה! צוה וידום הזעם עד אם עברנו מזה." ויהי כן. – אחרי רגעים אחדים אמר לי הרוח: "שא עיניך וראה מי המה הבאים שמה הלוך וקרוב אל התפתה", ואשא עיני וארא והנה אורחת בני אדם נוסעים, תמול באו מהעולם החדל והעובר והיום נחרץ משפטם להביאם שאולה למען יוסרו כפלים בכל חטאתם, הלוך ילכו ובכה ומלאכי משחית אחריהם יניפו שבטי זעם ודפקום בכח. "אוי לי מיום הדין!" אמרתי ונפעמתי למראה עיני, וכאשר קרבו אלינו והנה הכרת פניהם ענתה לי כי מבעלי ברית החסידיים המה. – ויצו הרוח לדומה לאמר: "העבר נא לפנינו את האנשים האלה אחד אחד לבדו והתודו על עונם אשר חטאו בתבל ארצה". ככלות הרוח לדבר והנה כרגעים אחדים השקטה שוררת, דומיה נוראה במקום התופת, ואך האנשים הבאים נאנקו דום ובקול דממה דקה שמעתי אותם ממללים איש אל אחיו: "נחזק ונתחזקה! הן אמנם נבא ביגון שאולה אך לא יארכו לנו הימים שמה, הצדיק מוהר"ן אשר היינו על קברו בעודנו בחיים חייתנו ינופף ידו במהרה וימשכנו משחת בלי לאור באור החיים!"

הרוח (בפני עצמו): "רשעים אפילו בפתחו של גיהנם אינם חוזרים!"²²

האנשים – ארבעה היו – נאספו אל תא מיוחד ואנכי והרוח נשארנו לפני פתח השער רואים ואינם נראים. והנה הובא הראשון לפנינו, איש בריא ושמן ופניו פני להבים יעידון כי מזרקי יין הרבה מאד הגיח אל פיהו בחייו

²² רשעים וכו': לשון תלמוד בבלי, מסכת עירובין יט ע"א.

ויתענג על רוב טוב, ואחרי קרא דומה אליו: "הגד בן אדם חטאתך אשר חטאת בחיך!" ענה בלב נשבר:

"גדול עוני מנשוא! בימי בחרותי הייתי משרת בבית מסחר יין אשר לאחד העשירים בעיר ב...²³ מקום מושב הצדיק הגדול פלוני, אז הייתי חוטא ופושע כאחד הנבלים וכדרך משרתים כאלה, גם מעלתי מעל באדוני הבית וגנבתי מהונו אחד אחד, עד אשר אספתי רכוש רב וכלעומת שעשרתי כן ירד אדוני אחורנית עד כי ירד פלאים וידל מאד, ולא ארכו לו הימים בחיים, כי מרוב יגון גוע ויאסף אל עמיו. אז הפצירו בי מכירי ומיודעי האיש כי אקח את אשת אדוני לאשה. הן אמנם בכאב לב מלאתי רצונם, כי זקנה היתה ורעת תואר, אולם ידעתי כי טובה רבה תצמח לי מזה, הן בקריה קטנה מלאה אולת ישבתי, וארא את כל האנשים אשר סביבי והנה זר מעשיהם נכריה עבודתם בדרך החסידות, וכל הון אדוני – אשר אספתי בחפני – כרובו מן האנשים החסידים האלה היה אשר התאספו בבית הצדיק מדי חודש בחודשו ומדי שבת בשבתו ושתו ושכרו ולעו ומבית אדוני קנו היין, כי גם הוא התחסד והשתגע כאחד מהם ואמרו כי רק בביתו נמצא יין כשר ומובחר כטוב בעיני אלקים ואדם, וכן הסוחרים מוכרי היין אשר באו מערים אחרות להתברך מיד הצדיק רק מיד אדוני קנו. את כל זאת נתתי אל לבי ואמרתי טוב לי לשאת אשה זקנה וברכה בה, כי יקרא שם בעלה על מסחרי, ואחרי ארשתיה לי – לא באמונה – לאשה, התחפשתי ואחי איש חסיד, מכספי נתתי להצדיק ואלף פעמים ככה הושב לאמתחתי; את גווי טבלתי במקוה מים מדי יום ביומו וגם על היין זרקתי מים ובכל זאת לא אבד ערכו. עד מהרה הייתי לקדוש ה' מכובד בעיני כל העם אך בביתי בהיותי לבדי הרביתי לפשוע, כי יראת ה' לא היתה על פני מיום היותי, גם סבאי אשר מכרתי לצדיקים מהול היה ביין נסך אשר לא הרביתי במחירו, את כל אלה עשיתי ועיני אשתי רואות והחרישה, כי יראה מפני, ויהי כאשר הגיעה לימי השיבה ואירא פן תגלה סוד כי יקרבו ימיה למות ותביא עלי רעה, אז אמרתי להרוג אותה במסתרים ואתן בברותה רוש ותמת פתאום,²⁴ בני העיר האמינו כי אחזה השבץ, אולם אנכי השקט לא יכולתי כי יסרוני כליותי, ובתמהוץ נפשי החילותי להאמין באמת בצדיקי הדור, גם

²³ עיר ב': אולי הכוונה לברדיטשב. יש להניח שהמחבר רמז כאן לאירוע שהיה ידוע לקוראים.

²⁴ בברותה ראש: על פי תהלים סט, כב: 'זיתנו בברותי ראש ולצמאי ישקוני חומץ'.

נסעתי אל קבר מוהר"ן למצוא כפרה לנפשי, ואחרי שובי הביתה נפלת לי למשכב ומתי בענין רע. אז שמעתי אחרי מותי איך נאספו לי חסידי כורתת ברית עלי יין ויספדו לי הוי אדון! הוי הודו!"

כה דבר האיש ואחריו בא השני ויתודה: "סוחר הייתי מנכבדי ארץ וכל ימי חלדי הרביתי להטיב ואלך בדרך טובים וצדיקים, אולם פעם אחת אנה אלהים לידי עון פלילי והוא חלול שבת ע"י אב מלאכה. מקום מגורי היתה העיר... בארצות מלך צפון אשר משם זהב יאתה, ויהי היום והנה נקרא נקראתי לשר הצבא, כבואי אמר הוציאו כל איש מעלי, ונשאר לבדנו, אז לחש באזני: "עברי! התחפוץ להעשיר על נקלה ובלי עמל רב?", "כן אדוני" אמרתי. "אז שוב תשוב אלי בעוד ימים אחדים (הוסיף השר) ואתנה לך גליון כי קניתי מידך שש מאות אלף כור מספוא לסוסים אשר לחיל המלך, אתה תתן אלף כור וכסף המחיר בעד כל הששים רבוא תקח מיד הסוכן אשר בקרית הממלכה, והיה החצי לי והחצי לך, הטוב בעיניך?", "טוב" אמרתי, אך לא מהרתי למלאות חפצו טרם אשאל את פי הצדיק מסאד...²⁵ כי חכם הוא והסכין את כל דרכי הממשלה ההוא, סוחריה ושרי צבאותיה, ואחרי נתתי לו פדיון ויאמר לפעלי "טוב"²⁶ נסעתי אל שר הצבא ובאתי העירה ערב שבת עם חשיכה, והנה שמעתי כי איש אחד מאויבי בא להסיג גבולי, איש אשר אין יראת הצדיקים על פניו ויהי הנקל לו לקיים את דבר הקנין בשבת, אז מהרתי והלכתי אל השר בשבת וכתבתי וחתמתי את ספר המקנה, כי אדם בהול על ממונו... על חטאתי האחת הזאת יהי קבר הצדיק מוהר"ן כפרתי למלט נפשי מיד שאולה סלה!"

עתה בא השלישי לפנינו, איש אשר שיבה זרקה בו וזקנו הלבן יורד על פי מדותיו, פניו נהפכו לירקון וקמטות מצחו יעידון כי דאגה ואנחה האריכו שמה למעניתן למרבה. בקול בכי פתח את פיו ויאמר: "את חטאי

²⁵ הצדיק מסאדיג': הכוונה לצדיק מסדיגורה, הוא ר' ישראל מרוז'ין.

²⁶ פדיון: על מנהג הפדיון (מתן כסף לצדיק בעבור ברכה), שהיה חלק חשוב בחיי הכלכלה של החצר, ראו אברהם רובינשטיין, 'הערות לתעודה על גבית עדות נגד החסידות', תרביץ לב (תשכ"ג), עמ' 92-94; חביבה פדיה, 'להתפתחותו של הדגם החברתי-דתי-כלכלי בחסידות: הפדיון, החבורה והעלייה לרגל', דת וכלכלה: יחסי גומלין, בעריכת מנחם בן-ששון, ירושלים תשנ"ה, עמ' 361-363; דוד אסף, דרך המלכות: ר' ישראל מרוז'ין ומקומו בתולדות החסידות, ירושלים תשנ"ז, עמ' 401-391. דומה שאין טקסט פולמוסי בגנות החסידות שמוטיב זה לא מופיע בו. למשל פרל, מגלה טמירין (על פי מפתח); גלמן, ספר חסידים, עמ' 67 הערה 60.

אני מזכיר היום! כל ימי גדלתי על ברכי התורה והתלמוד והייתי מכת המתנגדים^(*) ויהי הנקל לי לשבת בסוד משחקים ומתלוצצים בצדיקי הדור. ויהי היום והנה רוח עושים נמסך בי ונכשלתי בעון נאוף בנשג"ז ר"ל,²⁷ והנואפת הרה גם ילדה ממני בן. אח"כ ירדתי מנכסי והוכרחת לנסוע למקום שאין מכירים אותי ולעשות תורת אומנותי ונחני ה' לבית אחד החסידים ללמד את בניו, ולמען החניף לנותן לחמי ומימי נסעתי להצדיק מעיר ל...²⁸ על יום הכסה, אז הראיתי לדעת כי שגיתי הרבה מאד לבלתי האמן בצדיקי החסידים ובנבואותם, כי ראיתי עין בעין כי רוח נבואה שורה על הצדיק. כבואי לפניו נתתי לו כנהוג את הגיליון שקורין "קוויטל" כתובים בו כדברים האלה: יתפלל נא אדומ"ר בעדי ובעד בני משפחתי וכו'²⁹ והרב קרא את הקוויטל בקול רם נגד כל העומדים ושכל את קריאתו ותחת גְּנִי מְשֻׁפְּחָתִי קרא גְּנִי מְשֻׁפְּחָתִי. חשבתי בתחלה אולי מקרה הוא כי קרא כן ואמהר ואומר: שגגה היא שיצאה מלפני השליט, לא כך קריאתו! אך הרב קם מעל הכסא וירקע ברגלו ויאמר: לא שגיתי ברואה, הנה קראתי אחת ושתיים ושלוש פעמים ובכל עת אנכי הרואה כי גְּנִי מְשֻׁפְּחָתִי כתוב פה, ומי זה יעז פניו להכזיבני? – בשמעי זאת פלצות אחזוני וכמעט נפלתי אחור.

(*) "מתנגדים" נקראו בארצנו אנשי כת הלומדים אשר יתנגדו לחסידים מצד היותם עושים דברים רבים שלא עפ"י השלחן ערוך ומצד בטולם מלמוד תורה. המתנגדים לא אל כת המשכילים יחשבו כי אם בינונים המה תלויים ועומדים ביניהם ובין החסידים, ומכת ההיא רק מעט נשאר בימים האלה ונער יכתבם כי רובם נהפכו לחסידים וחנוף יחנפו להם באשר ידם על העליונה והשעה משחקת להם.³⁰

---

²⁷ **נאוף בנשג"ז ר"ל**: ניאוף בנידה, שפחה, גויה וזונה, רחמנא ליצלן.
²⁸ **הצדיק מעיר ל'**: לא ברור לאיזה צדיק רמז כאן. ראו על כך בהמשך.
²⁹ **קוויטל**: פתקא עליה רשום שם החסידי ושם אמו ותמצית הבקשה. נהוג היה למסור לגבאי או לרבי את הפתקא לצד הפדיון שכלל סכום כסף. ראו וורטהיים, הלכות והליכות, עמ' 161-164.

³⁰ **מתנגדים**: רעיון זה, בדבר המתנגדים ההולכים ונעלמים בשל חנופה לחסידים, נעוץ עוד בכתבים מוקדמים של משכילי גליציה. כך למשל בספר בוחן צדיק של יוסף פרל (פראג 1838). ראו על כך בהרחבה יונתן מאיר, חסידות מדומה: עיונים ביצירתו הסאטירית של יוסף פרל, ירושלים תשע"ד, עמ' 159-206.

אז אחז הצדיק בידי וידבר אתי רכות ויאמר: אל תירא בני, במקום שבעלי תשובה עומדים וכו',³¹ שובה לפני ה' אלהיך וקבל על עצמך לבלי שבת עוד בסוד משחקים על הצדיקים והתחבר לחבורתנו למען ייטב לך כל הימים. ככה דבר הרב ואנכי אחרי דבריו מלאתי, כי באתי כברית החסידים מהיום ההוא והלאה, אך כל ימי נצטערתי על ימי נעורי כי כלו בהבל ועל חטא חטאה נפשי בבת אל נכר ועניתי בצום נפשי ואיסר את גווי במכאובים זה עשרים שנה ובאחרית ימי נסעתי לקבר מוה"רן למען יעלה מן שאול נפשי".

הדבר יצא מפיו וילך לו וישב על הארץ ויבך ככי תמרורים, והנה האחרון בא, איש מלא עלומים קצר קומה ופאותיו סרוחות עד אבנטו, בעבי גבי מגניו ניכר כי כח ועצמה לו מנה אחת אפים ומבין עפעפיו רוגז וכעס יציצו כרוגז עזי הנפש עת ישאפו לדם נקי ולא ידעו שבעה. ויפתח את פיו ויאמר בקול נמוך כי נחר גרונו: "הן מעט היו ימי בחלד – בן ארבעים ירדתי לירכתי בור – וכן חטאי ופשעי מעט המה, כעת לא אזכור רק חטאת אחת שחטאתי וגם היא בשגגה באתני. הנה משרת הייתי בבית הרב הצדיק מעיר ל... ואת מלאכתי מלאכת שומר הפתח עשיתי באמונה,³² אל כל איש הבא וצרור הכסף בידו מהרתי לפתוח הדלת (כי רבי מכבד עשירים),³³ לאיש איש כפי גדלו וכפי מתנת ידו אשר הביא, העשירים נכנסו ביום הראשון לבואם, הבינונים אחרי ימים אחדים והעניים אחרי כמה שבועות.³⁴ פעמים רבות באו גם עניים עזי פנים אשר אמרו לבא בחזקה אל הקודש פנימה, אך לא לחנם בחר בי הרב הקדוש לשרת לפניו, כי כח גבורים כחי

³¹ **במקום שבעלי תשובה וכו'**: לשון תלמוד בבלי, סנהדרין, צט ע"א: 'מקום שבעלי תשובה עומדין שם צדיקים אינן עומדים'.

³² **שומר הפתח**: הכוונה לגבאי המכין את הנכנסים לחדר הצדיק. תיאורים דומים רווחים בספרות ההשכלה, למשל יוסף פרל, מעשיות ואיגרות מצדיקים אמיתיים ומאנשי שלומנו, מהדורת חנא שמרוק ושמואל ורסס, ירושלים תש"ל, עמ' 165-163; הנ"ל, על מהות כת החסידים, עמ' 99-101.

³³ **רבי מכבד עשירים**: לשון תלמוד בבלי, מסכת עירובין, פו ע"א, על רבי (הוא רבי יהודה הנשיא). כאן הוסב הדבר באופן וולגרי על האדמו"רים. על עושרם של צדיקים, כמו גם הדברים האפולוגטיים שטענו החסידים בהקשר זה, ראו אסף, דרך המלכות, עמ' 303-336.

³⁴ **לאיש כפי גדלו**: תיאור דומה מופיע אצל ארטור, הצופה לבית ישראל, עמ' 163-162. על דרכי קיבוץ הכספים בידי הצדיק ראו שם, עמ' 78-80.

ותושע לי זרועי להרחיק את הנגשים אל הדלת חנם אין כסף כאכול קש לשון אש, ולא אחת ושתיים נסעו ממני בשבר יד או שבר רגל. אך פעם אחת קרני מקרה כי הרגתי נפש אדם לפצעי; אשה אחת עניה וילד על זרועה עמדה לפני הפתח כמה ימים, אך לשוא. אז אמרה לבא ביד חזקה אל הצדיק, ותוחל עד פתחתי הדלת לאחת בנות העשירים ואז לחצה ודחקה עצמה בין הדלת והמזוזה לבא אחריה, אולם בראותי כי כבר באה העשירה פנימה אז דפקתי את הדלת אחריה ופצעתי את מוח היונק ומת. הוא הדבר אשר דברתי כי הרגתי את הנפש בשגגה, כי לא בי הזדון כי אם בהאשה העניה וקשת עורף. אך בכ"ז את גודל חטאי הכרתי ואסע אל קבר מוהר"ן אשר הבטיח לפדות מיד שאול נפש כל חוטא".

דומה: "ספר נא עוד דברים אחדים מחייך ומעבודתך בבית הרב".

המשרת: "יתר דברי עבודתי? הלא כבר אמרתי כי באמונה עבדתי, לא חסרתי דבר אשר ידעתי כי יביא כסף לצרור הצדיק או כי יעשה לו שם לבעל מופת ונביא. אם בא איש לפני אשר הכרת פניו ענתה לי בו כי מקטני אמנה הוא ורק למען נסות את הרב בא אליו או למען חנוף לדורשי טובתו, אז לא מהרתי לפתוח לו הדלת כ"א [כי אם] אחרי זמן רב, ובמשך הזמן ההוא שאלתי על האיש ועל אודותיו את יושבי עירו ואשר נודע לי גליתי להרב, וכבואו לפניו ושמע כי כל מצפוניו גלויים וידועים לו ויהי לנס.³⁵ ככה בא לפני פעם אחת המלמד מט... אשר נבלה עשה בעיר מולדתו דו... (ואשר לפני משך ידו את לוצצים בצדיקים רחמא לישובן) ואודיע את דבר הנבלה להרב טרם בואו החדרה, ואח"כ קרא הרב בקוויטל שלו פְּנֵי מִשְׁפָּ -
- „³⁶

מלתו עודנה על לשונו והנה המלמד יצא ממחבואו בבהלה ויקרא: "מה זה תאמר? – האתה זה – גרשון – גבאי – ?" – וכדברו מלא מלאך דומה שחוק פיו וכל השעירים ומלאכי זעם שחקו עמו עד כי השמים רגזו ותהום

³⁵ **ויהי לנס:** פעולת ריגול מעין זו, שאינה אלא הונאה של גבאי הצדיקים, שבה בסאטירות אנטי חסידיות רבות. תיאור ראשון מעין זה מופיע אצל שלמה מימון בדבריו על החצר החסידית במזריטש, ראו חיי שלמה מימון, עמ' 145; פרל, מגלה טמירין, איגרת טז, עמ' 81-82.

³⁶ **בני משפחתי:** הוא הסיפור הקודם המתרחש אצל הרבי מל'. לא ברור לאיזה רבי כיוון ומי הוא המלמד מט' (אולי טשרנוביץ) שנולד בדו'. יש להניח שרמז כאן לסיפור ידוע שחלק מהקוראים יכלו לזהות ולפענח.

הארץ לקולם. "עתה לכו ונלכה אל התפתה למען תדעון שדון!"³⁷ קרא דומה, והאנשים הרימו קולם בבכי וכל אחד מהם (מלבד המלמד אשר הלך אבל וחפוי ראש כי כלימה כסתה פניו) צעק: "הושיעה מוהר"ן, הושיעה! שמרה נפשי כי חסיד אני!"³⁸

דומה (שוחק שנית): "למה תקראו למוהר"ן? הלא במהרה תמצאוהו." – שערי אבדון נפתחו וקול מוהר"ן נשמע מתוכו: "למה באתם אלי להזכיר את עוני? לפני חמשים שנה בימי חיי הבלי כתבתי ודברתי דברי רוח הרבה מאד,³⁹ ואהה! רבות הוכחתי בשאול ומכאובי גדלו למאד אשר באוני על רוע דרכי על חלומותי ועל דברי, וכבר באה העת כי אצא צרוף ונקי מחלאת ימי חלדי ולהתענג על חלקי באור החיים, לולא המדפיסים הבורים מלכוב אשר עוררו עלי מחדש את מטה זעם ושבת אף!⁴⁰ אוי! מי יתנני שנית בתבל מטה, כי עתה אודה נגדה נא לכל עמי כי שקר בימיני וחזון שוא ותפל חזיתי, למען אנקמה ממדפיסים האלה כי לא ימכרו ימן הספרים גם אחד!"

כה דבר מוהר"ן והאנשים האורחים באו אל התופת פנימה והדלת נסגרה אחריהם. אז אמר אלי הרוח: "הפעם ראית בעיניך ושמעת באזניך את כל הנעשה בין חסידיך וצדיקיך, כי גנב ורצח ונאף וכחש וכל תועבות ה' לא רחקו מהם. זכור בן אדם מה ראית ושמעת וכתוב אותו בחרט אנוש לזכרון לדור אחרון". – ואומר "אהה אדוני! ה' לא נתן לי לשון למודים ולא ידעתי דבר צחות, כי מעולם לא באתי בסוד חכמים ובקהל חסידים לא שמעתי כי אם לשון עלגים".⁴¹ ויקח הרוח רצפה ויגע אל פי ויאמר: "הנה

³⁷ למען תדעון שדון: לשון איוב יט, כב.

³⁸ כי חסיד אני: לשון תהלים פו, ב: 'שמרה נפשי כי חסיד אני הושע עבדך אתה אלהי הבוטח אליך'.

³⁹ חמשים שנה: ר' נחמן נסתלק בשנת תקע"א. הסאטירה כאמור מתפרסמת בשנת 1863.

⁴⁰ המדפיסים הבורים: התיקון הכללי נדפס רק פעמיים בין השנים 1821 ל-1859, כך שר' נחמן רעם לכאורה על כך שהמדפיסים החדשים העלו את הדברים מחדש. למעשה המשיכו חסידי ברסלב לומר את התיקון הכללי במשך כל אותן שנים גם כאשר חסרו עותקים מודפסים.

⁴¹ לשון עלגים: מונח רווח לידידיש בפי המשכילים אך הכוונה כאן גם ל'לשון חסידית', הינו ללשון שבחי הבעש"ט ושאר ספרי הצדיקים העומדים מנגד ללשון צח –

נתתי לך בזה לשון למודים, לך בכחך זה וכתוב הדברים עלי ספר, אך טרם כתבך קום קרא בספרי אנשי לבב יוסף פערל ויצחק ערטער אשר כבר ישנם פה עמנו בארץ החיים, גם את מכתבי יחיאל מעללער תקרא, הוא האיש מעללער אשר הואיל הלך בעקבותם ועתה זה זמן כבר אשר לא ינוח שבטו על גורל "הצדיקים" האלה – וכמתכונתם עשה גם אתה.⁴² עלה והצלח!"

ככלותו לדבר עלה בסערה השמימה, ואחרי עלותו והנה הסאון החל שנית בתפתה, קול כים יהמה בקדוח אש המסים ומים תבעה אש, קול בכי ואנקת הנשפטים, קול שחוק השעירים ומלאכי זעם, אשר יחדיו היו לקול רעש גדול ונורא מאד ותצלנה שתי אזני ורוב עצמותי הפחיד – ואיך! והנה אתא בוקר וכבר התאספו אנשים בקלויז ללמוד ואחד מרעי החסידים עומד עלי ומשוך בכנף בגדי להעירני, וישאלני: "מה זה היה לך ידידי כי זעקת ככה מתוך השינה, ומדוע בכל עצמותיך כאש צרבת ורסיסי זיעה מעל מצחך נוטפים? האם חולה אתה?" – "כן הדבר" אמרתי, "חולה אני, אלך ואשוב לביתי ולא אעבור לקבר מוהר"ן עד אם אשוב לאיתני" – ואלך! הן אמנם חולה אני – אמרתי אל לבי – חולי הנפש, אשמע לקול הרוח הדובר בי בחלום חזיון ליל ושב ורפא לי; לכו, לכו רעי מאז לדרככם אל הקבר הקדוש, אמרו "צדיק" כי טוב; לו ידעתם את חזיוני כי עתה אמרתם עמי: אוי לרשע רע! – יהי לכם אשר לכם ואנכי אלך בשם ה' ואגיד לעמי את חלומי וזה חזיתי אספרה.

עברית מליצית או גרמנית, ראו פרל, מגלה טמירין, הקדמה, עמ' 35-37; מונרשיין, אמרי יושר, עמ' 81-82.

⁴² **ספרי אנשי לבב**: הכוונה לספרות הפולמוסית שמלר ניזון מממנה לא מעט, ראש להם ספר מגלה טמירין של יוסף פרל והצופה לבית ישראל של יצחק ארטור.